

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

2 СОН, 4 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 2, ВЫПУСК 4

LAWYER HERALD

VOLUME 2, ISSUE 4

TOSHKENT-2024

Мундарижа

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

1. ЮЛДАШЕВ Жаҳонгир

СТРАТЕГИЯ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ ПРИ ОСУЩЕСТВЛЕНИИ КОРПОРАТИВНОГО
УПРАВЛЕНИЯ: ВОПРОСЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ 8

2. КАНЪЯЗОВ Есемурат Султамуратович

ВОПРОСЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ТЕХНОЛОГИЙ ИСКУССТВЕННОГО
ИНТЕЛЛЕКТА В СФЕРЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ 14

ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ИҚТИСОДИЙ ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ҲАКАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ

3. САИДОВ Мақсудбек Норбоевич

ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ ҚОНУНЧИЛИГИДА СУД ҲУЖЖАТЛАРИНИНГ ЮҚОРИ
ИНСТАНЦИЯ СУДЛАРИДА ҚАЙТА КЎРИЛИШИ (ИҚТИСОДИЙ ПРОЦЕССУАЛ
ҚОНУНЧИЛИК МИСОЛИДА) 19

СУД ҲОКИМИЯТИ. ПРОКУРОР НАЗОРАТИ. ҲУҚУҚНИ МУҲОҒАЗА ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ

4. РУЗИНАЗАРОВ Шухрат Нуралиевич

РАҚАМЛИ СУД ИШ ЮРИТУВИ ЖАРАЁНИГА ЎТИШНИНГ
ЗАМОНАВИЙ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ 28

5. OBLOKULOV Munis Musinovich

MANSABDOR SHAXSLARINING QARORLARI, HARAKATLARI (HARAKATSIZLIGI)
YUZASIDAN KELIB CHIQUADIGAN NIZOLARNI MA'MURIY SUDLARDA KO'RIB CHIQUISHNING
ISHLARNING O'ZIGA XOS JIHATLARI 40

6. JUMAYEV Shohjahon Begimqul o'g'li

QONUNLAR IJROSI USTIDAN PROKUROR TEKSHIRUVI MAQSADI, PREDMETI, VOSITALARI
HAMDA AHAMIYATI 48

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ. КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ

7. ESHNAZAROV Murodqosim Hamzayevich

JINOYAT PROTSESSIDA EKSPERT XULOSASIDAN FOYDALANISH: ANGLO-SAKSON HUQUQ
OILASI DAVLATLARI MISOLIDA 54

8. БУРАНОВА Разия

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ГЕОИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ЗАРУБЕЖНЫМИ СТРАНАМИ
В ПРОГНОЗИРОВАНИИ ПРЕСТУПНОСТИ 63

ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА, ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ

9. ИМОМНАЗАРОВ Алишер Хасанович КЎЗДАН КЕЧИРИШ ТЕРГОВ ҲАРАКАТИ ОБЪЕКТЛАРИ ВА ТУРЛАРИ	70
--	----

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

10. АЪЗАМХУЖАЕВ Умидхон МЕСТО ИНСТИТУТА МЕЖДУНАРОДНЫХ ТРАНСПОРТНЫХ КОРИДОРОВ В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА	78
11. SULAYMANOV Odiljon HUMAN RIGHTS IN THE DIGITAL AGE: CHALLENGES, THREATS AND PROSPECTS	87
12. ИСОҚОВ Луқмонжон Холбоевич МИГРАЦИЯ ВА НОГИРОНЛИКНИНГ ҲУҚУҚИЙ НИСБАТИ.....	92
13. РАҲМОНОВА Сабрина РЕАЛИИ XXI ВЕКА: ПОЛИТИЧЕСКИЕ ПРАВА ЖЕНЩИН В МИРЕ.....	102

ЮРИДИК ХИЗМАТ, АДВОКАТУРА, НОТАРИАТ

14. ФАЙЗИЕВ Хайриддин Сирожиддинович ЎЗБЕКИСТОНДА ЮРИДИК ХИЗМАТ ИНСТИТУТИНИНГ ТАШКИЛ ЭТИЛИШИ ВА РИВОЖЛАНИШ БОСҚИЧЛАРИ	107
--	-----

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

15. ШАКУРОВ Рафик Равильевич КОРРУПЦИЯГА ҚАРШИ КУРАШДА СИНГАПУР ТАЖРИБАСИ	115
---	-----

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

OBLOKULOV Munis Musinovich
Sudyalar oliy maktabi tinglovchisi

MANSABDOR SHAXSLARINING QARORLARI, HARAKATLARI (HARAKATSIZLIGI) YUZASIDAN KELIB CHIQADIGAN NIZOLARNI MA'MURIY SUDLARDA KO'RIB CHIQISHNING ISHLARNING O'ZIGA XOS JIHATLARI

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования): OBLOKULOV M.M. Mansabdor shaxslarining qarorlari, harakatlari (harakatsizligi) yuzasidan kelib chiqadigan nizolarni ma'muriy sudlarda ko'rib chiqishning ishlarning o'ziga xos jihatlari // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 2 (2024) В. 40-47.

 2 (2024) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2024-2-5>

ANNOTASIYA

Ma'lumki mansabdor shaxslarning qarorlari va harakatlari (harakatsizligi) bilan bog'liq nizolarni ko'rib chiqish bevosita ma'muriy sudlarning o'ziga xos vakolati hisoblanadi. Maqolada mansabdor shaxslarning qarorlari va harakatlari (harakatsizligi) yuzasidan kelib chiqadigan nizolarni hal etishda ma'muriy sudlarning o'rni va ahamiyati atroflicha tahlil qilingan bo'lib, ushbu toifadagi ishlarni ko'rib chiqishda ma'muriy sudlarning faoliyatiga ta'sir ko'rsatuvchi huquqiy va amaliy muammolar hamda ularni hal etish bilan bog'liq ilmiy qarashlar tahlil etilgan. Maqolada ushbu nizolarni ma'muriy sudlarda ko'rib chiqishning o'ziga xos jihatlari, jumladan, ish yuritish tartiblari, ishning xususiyatlarini hisobga olgan holda dalillarni baholash mezonlari, qarorlar ustidan shikoyat qilish tartiblari hamda sud qarorlarining ijrosi masalalari batafsil yoritilgan. Shuningdek, qonunchilik va amaliyotni takomillashtirish bo'yicha takliflar keltirilgan. Maqola ma'muriy sudlarning faoliyatini yanada takomillashtirishga, fuqarolar va tashkilotlarning huquq va manfaatlarini samarali himoya qilishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: sud, mansabdor, shaxs, nizo, qonun, kodeks, ish yuritish, harakat, harakatsizlik

ОБЛОКУЛОВ Мунис Мусинович
Слушатель Высшей школы судей

ОСОБЕННОСТИ РАССМОТРЕНИЯ СПОРОВ, ВОЗНИКАЮЩИХ В СВЯЗИ С РЕШЕНИЯМИ, ДЕЙСТВИЯМИ (БЕЗДЕЙСТВИЕМ) ДОЛЖНОСТНЫХ ЛИЦ В АДМИНИСТРАТИВНЫХ СУДАХ

АННОТАЦИЯ

Как известно, рассмотрение споров, связанных с решениями и действиями (бездействием) должностных лиц, является непосредственной прерогативой административных судов. В статье подробно анализируется роль и значение

административных судов в разрешении споров, возникающих в связи с решениями и действиями (бездействием) должностных лиц, рассматриваются правовые и практические проблемы, влияющие на деятельность административных судов при рассмотрении данной категории дел, а также научные взгляды, связанные с их решением. В статье подробно освещаются особенности рассмотрения данных споров в административных судах, включая порядок ведения производства, критерии оценки доказательств с учетом особенностей дела, порядок обжалования решений и исполнения судебных актов. Также вносятся предложения по совершенствованию законодательства и практики. Статья служит дальнейшему совершенствованию деятельности административных судов, эффективной защите прав и интересов граждан и организаций.

Ключевые слова: суд, должностное лицо, спор, закон, кодекс, судопроизводство, действие, бездействие.

OBLOKULOV Munis

Student of the Supreme School of Judges

PECULIARITIES OF CONSIDERATION OF DISPUTES ARISING FROM DECISIONS, ACTIONS (INACTION) OF OFFICIALS IN ADMINISTRATIVE COURTS

ANNOTATION

It is well known that the consideration of disputes related to decisions and actions (inaction) of officials is directly within the competence of administrative courts. The article provides a detailed analysis of the role and importance of administrative courts in resolving disputes arising from decisions and actions (inaction) of officials. It examines the legal and practical issues affecting the activities of administrative courts in considering this category of cases, as well as scientific perspectives related to their resolution. The article thoroughly covers the peculiarities of considering such disputes in administrative courts, including procedural rules, criteria for evaluating evidence taking into account the specifics of the case, procedures for appealing decisions, and the enforcement of court rulings. Additionally, the article offers proposals for improving legislation and practice. It serves to further enhance the activities of administrative courts and effectively protect the rights and interests of citizens and organizations.

Keywords: court, official, dispute, law, code, proceedings, action, inaction.

Ma'muriy sudlar faoliyati tashkil etilganidan so'ng eng muhim masalalardan biri ma'muriy sudlar tomonidan hal etiladigan ishlarning boshqa sudlar tomonidan hal etiladigan ishardan farqli va tutashgan jihatlarini aniqlab olish bo'ldi. Bunda nizoning mohiyati hamda oqibatlari, sabablari, uni tartibga soluvchi huquqiy asoslarni aniqlashtirish eng muhim ahamiyatli masala sanaladi. Yuridik fanlari doktori, professor J.Nematovning qarashlariga ko'ra ma'muriy sud sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar ma'muriy adliyaning isloh qilinishida eng muhim qadam sifatida e'tirof etiladi[1]. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi akademiyasi professori Erkin Hojiev, Oliy sud katta maslahatchisi Shahnoza Ahatova, Sudyalar oliy maktabi "Ma'muriy huquq" kafedrasi dotsenti Dilmurod Ortiqov, Davlat va huquq instituti katta ilmiy xodimlari Yaroslav Kvitkov va Ravshan Nazarovlar ham O'zbekistonda Ma'muriy sudlar sohasida qator tahliliy hamda ilmiy izlanishlar olib borganlar. Dilmurod Artikov o'z ilmiy ishlarida idoraviy normativ-huquqiy hujjatni haqiqiy emas deb topishning huquqiy asosi, ma'muriy

nizolarni hal etish borasidagi milliy qonunchiligimizdagi muammolar va ularni hal etish borasidagi takliflar ilmiy-nazariy qarashlar asosida tadqiq etgan[2]. Undan tashqari, ma'muriy sudlarga kelib tushgan arizalarni qabul qilish, ishni boshlash bilan bog'liq masalalarda ham ayrim muammolarning mavjudligi aniqlangan. Ushbu masala nafaqat O'zbekistonda ma'muriy sudlarning rivojlanish bosqichida, balki rivojlangan xorijiy davlatlarda ham mavjud bo'lgan sanaladi. Jumladan, Ronald Marquardt and Edward M. Wheat[3]lar Ma'muriy sud sudyalari tomonidan ishlarni taalluqliligi bo'yicha sudga qabul qilish bilan bog'liq muammolar AQSH sudyalari orasida ham mavjud bo'lganligini ta'kidlashganini ko'rish mumkin. Demak, ayni paytda O'zbekistonda mavjud muammolar bu bosqichdagi barcha davlatlarda bo'lganligini inobatga olish kerak.

Ichihashi, Katsuya, and Y. Matsuura[4] larning fikriga ko'ra davlat organlari bilan bog'liq bo'lgan nizolarni sudga berishdan oldin murosaga kelish yo'li bilan Mahalla fuqarolar yig'inlarida hal qilinganligi, Mahallaning ushbu tartibga solish va nizolarni hal etish vazifalari yozma oilaviy yoki fuqarolik kodekslariga asoslanmaganligi, xulq-atvor davlat qonunlariga emas, balki shariat yoki odat deb nomlanuvchi mahalliy an'anaviy qonunlarga asoslanishi, mahallaning tartibga solish yoki nizolarni hal etish ishlaridan norozi bo'lgan yoki qabul qilishni istamagan har qanday tomon davlatning qonun hujjatlariga muvofiq sudga murojaat qilishi mumkinligi, lekin bunday sudlarning sezilarli darajada kam ekanligi keltirib o'tilgan edi. 2021-yil 28-iyulda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasi "Sudlar to'g'risida"gi qonunning 2-moddasida ham O'zbekiston Respublikasida O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyaviy sudi, O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi, harbiy sudlar, Qoraqalpog'iston Respublikasi sudi, viloyatlar va Toshkent shahar sudlari, Qoraqalpog'iston Respublikasi ma'muriy sudi, viloyatlar va Toshkent shahar ma'muriy sudlari, fuqarolik ishlari bo'yicha tumanlararo, tuman, shahar sudlari, jinoyat ishlari bo'yicha tuman, shahar sudlari, tumanlararo, tuman, shahar iqtisodiy sudlari, tumanlararo ma'muriy sudlardan iborat ekanligi belgilab qo'yildi[5].

Respublikada faoliyat yurituvchi mustaqil sud o'zining amalga oshirayotgan sud nazorati faoliyati raqobat regulyatorining javobgarligini ta'minlashning asosiy mexanizmi hisoblanishi azaldan ma'lum. Aynan O'zbekiston Respublikasida ma'muriy sud faoliyatining yo'lga qo'yilishi bilan mazkur mexanizming tashkil-huquqiy jihatlari yaratildi[6]. Ushbu jarayonda ayniqsa, ma'muriy organlarning qarorlarini haqiqiy emas deb topish to'g'risidagi, shu bilan birga mansabdor shaxslarning harakatlari, harakatsizliklari yuzasida nizolarning, investitsiyaviy nizolarning, raqobat bilan bog'liq bo'lgan nizolarni hal etishda ma'muriy organlarning, ro'yxatdan o'tkazish, ruxsat berish, litsenziyalash, davlat xizmatlarini ko'rsatish, investitsiya va raqobat to'g'risidagi qarorlari yuzasidan nizolashish to'g'risidagi ishlar ma'muriy sudlarning uch instansiyasida: 1-instansiya, apellatsiya instansiyasi va kassatsiya instansiyasida ko'rib chiqilishi eng muhim bosqichlardan biri bo'ldi, so'zsiz[7].

Ma'muriy sudlarga taalluqli bo'lgan nizolarni umumiy jihatlari, xususiyatlari va har birining tahliliga o'tishdan oldin, shuni aytish kerakki, yuqorida sanalgan ishlarning akariyat qismi ochiq holda ko'rib chiqilmasligi ish hujjatlari bilan har doim ham tanishish imkonini beravermaydi. Ammo, hozirgi kunda sud hujjatlarining elektron tarzda elektron tizimga joylashtirib borilishini ko'rishimiz mumkin. Jumladan, barcha sudlar tomonidan qabul qilinga qarorlar hozirgi kunda Oliy Sudning rasmiy ochiq dostupdagi sayti **public.sud.uz** saytiga joylab boriladi[8]. Mazkur tartib esa sudlar tomonidan chiqarilgan sud hujjatlarining matni bilan ommaning doimiy tarzda xabardor qilib borilishini ta'minlaydi. Nafaqat xabardor bo'lib borish mumkin, balki, sudlar tomonidan moddiy va protsessual qonunchilik normalarining qo'llanishini tahlil qilib borish imkoniyati ham mavjudligini alohida ta'kidlash kerak. Bu esa Ma'muriy sud ishlarini yuritish to'g'risidagi kodeks (keyingi o'rinlarda – MSiyTK)ning 13-moddasida nazarda tutilgan "Sud muhokamasining oshkoraligi"[9] prinsipining amalga oshirilishiing yaqqol namu-

nasidir. Lekin, qonunchilikda qaysi nizolarni yopiq sud majlisida ko'rilishi belgilab qo'yilgan bo'lib,[10] ammo qabul qilingan sud hujjatlari va ularning mazmuni barcha sud majlislarida ochiq e'lon qilinishi kerakligi ham belgilab qo'yilgan. Bu esa har doim ham amalga oshirilavermaydi. Huquqshunos sifatida yopiq sud majlisida ko'rilgan ishlarning tavsilotlari ham sud organlari tomonidan bayon qilinishi, dalillar hamda yuridik faktlar bilan bog'liq bo'lgan asoslar ommaga taqdim etilishi ochiqlik prinsipining amaldagi isboti bo'lar edi.

Yana bir jihatga e'tibor berish kerak: MSIYtK da adolat prinsipi berilmagan. Aslida, har bir sud protsessining tub asosi "adolat" prinsipiga qurilgan bo'lishi kerak. Lekin amaldagi MSIYtK da bu prinsipi ko'zga tashlanmaydi. Biroq boshqa mavjud prinsiplar sudyalarning faoliyatida juda yaxshi qo'llanilishini inobatga olish zarur. Ma'muriy sudlarda huquqning prinsiplari haqida so'z ketganida Bedner, A., & Wiratraman, H.P.Larning ta'biri bilan aytganda umumiy tamoyillarining ahamiyati sezilarli[11]. Biz ushbu umumiy tamoyillarning amalda qay darajada qo'llanilishini, umumiy tamoyillarning talqini yillar davomida yanada izchil bo'lib borganligini va buni qanday tushuntirishimiz mumkinligini amaliy misollar yordamida ko'rib chiqamiz. Shuningdek, xulosamiz shundan iboratki, izchil talqin qilish sharoitida ijobiy o'zgarishlarga qaramay, ma'muriy sudlardagi vaziyat fuqarolik va jinoiy sudlarga qaraganda yaxshiroq bo'lsa ham, ma'muriy sudlardan ko'zlangan asosiy maqsadga erishish, huquq ustuvorligini ta'minlash masalasida hali kamchiliklar mavjud. Bu kamchiliklarning eng dolzarbi moddiy huquq normalarini ma'muriy sudlarda qo'llanilishi bilan bog'liq muammo va kamchiliklar sanaladi. Undan tashqari, Ma'muriy sud jarayoni odatda xususiy ishlarga asoslangan sud jarayoni bo'lib, unda taraflarning mavjudligi jamoatchilik muhokamasining konstitutsiyaviy prinsipiga asoslangan sud muhokamasi (sud jarayoni) kabi muhim emas[12]. Lekin bu degani, ma'muriy sudlarda prinsiplar qo'llanilmaydi degani emas, lekin prinsiplarning qo'llanilishi ma'muriy-huquqiy munosabatga qaraganda torroq doirani qamrab oladi.

Davlat boshqaruvida eng keng tarqalgan huquqlarni ta'minlashning usullaridan biri bu sud tartibida huquqlarni ta'minlash. Biz esa ma'muriy sudlarda qanday nizolar ko'riladi va uning boshqa sudlarda ko'riladigan nizolardan farqini ko'rib chiqamiz. O'zbekiston Respublikasi Ma'muriy sud ishlarini yuritish to'g'risidagi kodeksning 26-moddasida ma'muriy sudga taalluqli ishlar keltirilgan[13]. Unga ko'ra, Ma'muriy sudga fuqarolar va yuridik shaxslarning buzilgan yoki nizolashilayotgan huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish to'g'risidagi, ma'muriy va boshqa ommaviy huquqiy munosabatlardan kelib chiqadigan ishlar taalluqli ekanlogi alohida belgilab qo'yilgan. Bunda shuni tushunish kerakki, ma'muriy sud tomonidan ko'rib chiqiladigan nizolarning deyarli barchasida bir tomonda ishtirokchi sifatida davlat ishtiroki bo'lishini taqazo etadi.

Mazkur normada yana shunday qism borligini ham unutmaslik kerak: harbiy sudlarga taalluqli ishlarning ma'muriy sudlar tomonidan ko'rilishi mumkin emas. O'zbekiston Respublikasining "Sudlar to'g'risida"gi qonunining 45-moddasiga[14] ko'ra O'zbekiston Respublikasining harbiy sudlari tomonidan O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligining, Davlat xavfsizlik xizmatining, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti davlat xavfsizlik xizmatining, Milliy gvardiyasining, Favqulodda vaziyatlar vazirligining, Ichki ishlar vazirligi qo'shinlarining va qonunchilikka muvofiq tashkil etiladigan boshqa harbiy tuzilmalarning harbiy xizmatchilari, shuningdek o'quv yig'inlarida bo'lgan vaqtda harbiy xizmatga majburlar tomonidan sodir etilgan jinoyatlar to'g'risidagi ishlari ko'rib chiqilishi mustahkamlab qo'yilgan. Shuningdek, harbiy sudlar harbiy qismlar, qo'shilmalar va birlashmalarning, harbiy boshqaruv organlarining qo'mondonligiga nisbatan harbiy xizmatchilarning da'volari bo'yicha fuqarolik ishlarini hamda harbiy boshqaruv organlari qarorlari, harbiy mansabdor shaxslarning harbiy xizmatchilarning huquq va erkinliklarini buzuvchi xatti-harakatlari (harakatsizligi) ustidan shikoyatlarni; alohida holatlar tufayli sudlar faoliyat ko'rsatmayotgan joylarda barcha fuqarolik va jinoyat ishlarini; qonun bi-

lan o'z vakolatiga kiritilgan ma'muriy huquqbuzarliklar to'g'risidagi ishlarni; davlat sirlariga taalluqli ishlarni ham ko'rib chiqishi va tegishli sud hujjatini qabul qilish orqali masalani qonuniy hal qilishi belgilangan. Bundan kelib chiqadiki, ma'muriy sudlarga mohiyatan taalluqli bo'lgan ishlar ham agar Sudlar to'g'risidagi qonunning ushbu moddasida ifodalangan xususiyatlarga ega bo'lsa, Harbiy sudlar tomonidan ko'rilar ekan.

O'zbekiston Respublikasi Ma'muriy sud ishlarini yuritish to'g'risidagi kodeksining 27-moddasida ma'muriy sudda ko'riladigan nizolar sanalgan[15].

Birinchisi, idoraviy normativ-huquqiy hujjatlar yuzasidan nizolashish to'g'risidagi ishlar. Fuqarolar yoki yuridik shaxslarning huquqlari va qonun bilan qo'riqlanadigan manfaatlariga daxldor bo'lgan, vazirliklar, davlat qo'mitalari va idoralar tomonidan qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlarni (bundan buyon matnda idoraviy normativ-huquqiy hujjat deb yuritiladi) haqiqiy emas deb topish to'g'risidagi ishlar ushbu Kodeksda nazarda tutilgan umumiy qoidalar bo'yicha, mazkur bobda belgilangan xususiyatlarni inobatga olgan holda ko'riladi.

Mazkur turdagi ishga o'xshash ish yana O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyaviy sudida ko'riladi. Konstitutsiyaviy sudda ko'riladigan nizolar bilan mazkur turdagi nizolarning o'xshashligi nimada ekan. Konstitutsiyaviy sudda O'zbekiston Respublikasida barcha turdagi normativ-huquqiy hujjatlarni konstitutsiyaga muvofiqligini tekshiradi faqat bundan idoraviy normativ-huquqiy hujjat mustasno. Idoraviy normativ huquqiy hujjat nima uni boshqa normativ-huquqiy hujjatlardan nima farqi bor. "Idoraviy normativ-huquqiy hujjatlarni tayyorlash va qabul qilish qoidalarini tasdiqlash to'g'risida" 2565-sonli Adliya Vazirining buyrug'i mavjud[16]. Mazkur buyrug'da idoraviy normativ-huquqiy hujjat tushunchasi berilgan. **Idoraviy normativ-huquqiy hujjat** — vazirlik, davlat qo'mitasi va idora tomonidan belgilangan tarzda qabul qilingan, umum majburiy davlat ko'rsatmalari sifatida huquqiy normalarni belgilashga, o'zgartirishga yoki bekor qilishga qaratilgan rasmiy hujjat. Mazkur turdagi ishni ko'rishda boshqa ishlarni ko'rishdan farqi shuki, mazkur turdagi ish hayatda ko'riladi va javobgarning majburiy ishtirokida ko'riladi.

Demak Vazirlik, davlat qo'mitasi va idora tomonidan qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlarni haqiqiy emas deb topish ma'muriy sudga taalluqli. Qolgan barcha turdagi normativ-huquqiy hujjatlarni Konstitutsiyaviy sud haqiqiy emas deb topishi mumkin. Yana bir farqli jihati shundaki, konstitutsiyaviy sud faqat konstitutsiyaga zid yoki zid emasligini tekshiradi. Ma'muriy sud esa idoraviy normativ-huquqiy hujjatni yuqori turuvchi barcha normativ-huquqiy hujjatga zid yoki zid emasligini tekshiradi.

Ikkinchisi, mahalliy davlat hokimiyati organlarining, davlat boshqaruvi organlarining, ma'muriy-huquqiy faoliyatni amalga oshirishga vakolatli bo'lgan boshqa organlarning (bundan buyon matnda ma'muriy organlar deb yuritiladi), fuqarolar o'zini o'zi boshqarish organlarining va ular mansabdor shaxslarining qonunchilikka mos kelmaydigan hamda fuqarolar yoki yuridik shaxslarning huquqlarini va qonun bilan qo'riqlanadigan manfaatlarini buzadigan qarorlari, harakatlari (harakatsizligi) yuzasidan nizolashish to'g'risidagi ishlar.

Mazkur turdagi ishlar ma'muriy sudda ko'riladigan eng ko'p uchraydigan ishlardir. Mazkur turdagi nizoni aniqlashda muhim xususiyati shundaki javobgar hamisha ma'muriy-huquqiy faoliyatni amalga oshirishga vakolatli bo'lgan organ yoki uning mansabdor shaxsi bo'lishi lozim. Bunda ma'muriy organning qarori yoki harakati (harakatsizligi) ustidan betrilgan nizolar ko'riladi. Bu turdagi ishlarga misol. Mahalliy davlat hokimiyati organlarining normativ tusda bo'lmagan qarorlari ustidan beriladigan ishlar, davlat soliq organlarining harakati ustidan beriladigan nizolar va boshqalar. Mazkur ishni ma'muriy sudlar tomonidan eng ko'p ko'riladigan ish turi desak ham mubolag'a bo'lmaydi. Aynan mavzuimiz doirasida ham ushbu toifadagi ishlarning sudda ko'rishni o'ziga xos jihatlarini alohida boshqa boblarda tahlil qilishimizni eslatish zarur. Statistic ma'lumotlar shuni aytmoqdaki, bugunga kelib ma'muriy sudlar

tomonidan umumiy tartibda ko'rib chiqilgan ishlarning umumiy soni qariyb 100 mingdan oshganini va ushbu raqamlarning deyarli 50 foiziga yaqin qismini ayan MSiyTK ning 27-moddasi 1-qism, 2-bandida nazarda tutilgan nizolar tashkil etishini qayd qilish kerak[17].

Uchinchisi, saylov komissiyalarining xatti-harakatlari (qarorlari) yuzasidan nizolashish to'g'risidagi ishlar. O'zbekiston Respublikasi Saylov kodeksining 30-moddasida[18] saylovchilarning ro'yxatlarida kamchiliklar aniqlangan taqdirda sudga shikoyat qilinish mumkinligi aytilgan. Nomzod ko'rsatgan siyosiy partiyalar organlari, nomzodlar, ishonchli vakillar, kuzatuvchilar va saylovchilar saylov komissiyalarining qarorlari ustidan ushbu qarorlar qabul qilinishidan keyin besh kun ichida sudga shikoyat qilishi mumkin.

To'rtinchisi, Notarial harakatni amalga oshirish, fuqarolik holati dalolatnomalarini yozishni ro'yxatga olish rad etilganligi yoki notariusning yoxud fuqarolik holati dalolatnomalarini yozish organi mansabdor shaxsining harakatlari (harakatsizligi) yuzasidan nizolashish to'g'risidagi ishlar. Mazkur turdagi ishlarda asosan javobgar sifatida notarius xodimlari va fuqarolik holati dalolatnomalarini yozish xodimlari bo'lishi mumkin. O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirining 2547-sonli buyrug'i mavjud[19]. Mazkur buyruqda FHDYO qanday faoliyatlarni amalga oshirishi berilgan. Unga ko'ra tug'ilishni qayd etadi, otalikni belgilaydi, farzandlikka olishni rasmiylashtiradi, nikoh tuzilganligini qayd etadi, nikohdan ajralganligini qayd etadi, o'limni qayd etadi, Familya, ism otasining ismini o'zgartirgan holatda mazkur o'zgarishni qayd etadi. Takroriy guvohnoma va boshqa ma'lumotlarni beradi.

Yuqoridagi mazkur harakatlarni bajarishni rad etgan holatda ma'muriy sudga shikoyat qilish mumkin. O'zbekiston Respublikasi "notariat to'g'risida"gi qonunda[20] notarius qanday faoliyatlar amalga oshirishi mumkinligi keltirilgan. Mazkur faoliyatlardan birini bajarishni rad etgan taqdirda ma'muriy sudga murojaat qilish mumkin.

Beshinchisi, Davlat ro'yxatidan o'tkazishni rad etish yoxud belgilangan muddatda davlat ro'yxatidan o'tkazishdan bo'yin tovlash ustidan shikoyat qilish to'g'risidagi ishlar. Mazkur turdagi ishlar asosan ko'chmas mulkka bo'lgan huquqni davlat ro'yxatidan o'tkazish, tadbirkorlik subyektlarini davlat ro'yxatidan o'tkazish kabi ishlar kiradi. Kuchmas mulkka bo'lgan huquqni davlat ro'yxatidan o'tkazishda javobgar sifatida davlat kadastr agentligining tegishli boshqarmasi ishtirok etadi. "Ko'chmas mulk obyektlariga bo'lgan huquqlarni davlat ro'yxatidan o'tkazish tartibini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori[21] mavjud. Mazkur qarorda ko'chmas mulkka bo'lgan huquqni davlat ro'yxatidan o'tkazish tartibi keltirilgan. Mazkur qarorda berilgan tartib buzilgan taqdirda jismoniy yoki yuridik shaxs ma'muriy sudga murojaat qilishi mumkin.

Oltinchisi, investitsiyaviy nizolar bo'yicha ishlar. Investitsiyaviy nizolar jumlasiga investorlar bilan ma'muriy organlar, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari o'rtasidagi ular mansabdor shaxslarining investitsiya shartnomasi shartlariga rioya qilinishi bilan bog'liq qarorlariga, harakatlariga (harakatsizligiga) doir ishlar kiradi. Investitsiyaviy nizolar bo'yicha ishlar iqtisodiy sudda ham ko'riladi. Lekin ma'muriy suddagi nizolardan farqi shundaki, iqtisodiy suddagi nizolarda asosan shartnomani haqiqiy emas deb topish, investitsiyaviy shartnomani bajarish bilan bog'liq nizolar ko'riladi. Ma'muriy sudda esa investitsiyaviy nizolar qachon ko'riladi. Qachonki, investitsiyaviy shartnoma tarafi bo'lib ma'muriy organ ishtirok etgan bo'lsa va u shartnoma shartlarini bajarmagan taqdirda investor ma'muriy organni yoki uning mansabdor shaxsini ma'muriy sudga berishi mumkin.

Yettinchisi, Raqobatga oid ishlar. Yuridik shaxslar, shu jumladan chet el yuridik shaxslari, xo'jalik boshqaruvi organlari, yakka tartibdagi tadbirkorlar hamda monopoliyaga qarshi organ o'rtasida tovar va moliya bozorlarida raqobat sohasidagi munosabatlardan kelib chiqadigan nizolar raqobatga oid ishlar jumlasiga kiradi. Bunda asosan tadbirkorlik subyektlari monopoliyaga qarshi kurashish organi ustidan ma'muriy sudga murojaat qilishi mumkin.

Sakkizinchisi, ma'muriy va boshqa ommaviy huquqiy munosabatlardan kelib chiqadigan talablar bo'yicha undirish so'zsiz tartibda amalga oshiriladigan ijro hujjati yoki boshqa hujjat ustidan shikoyat qilish to'g'risidagi ishlarni hal qiladi. Mazkur toifadagi ish ma'muriy sudlar vakolatiga eng so'nggi bo'lib qo'shilgan ishlar toifasi sanaladi. 2023-yil 26-apreldagi O'zbekiston Respublikasining 833-son "Davlat organlari bilan munosabatlarda fuqarolar va tadbirkorlik subyektlari huquqlarining samarali himoya qilinishini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha choralar ko'rilishi munosabati bilan O'zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida" Qonuniga ko'ra endilikda ma'muriy sudlar zararni undirish bilan bog'liq ishlarni ham ko'rib chiqadi.

Sud fuqarolar va yuridik shaxslarning buzilgan yoki nizolashilayotgan huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish to'g'risidagi ma'muriy va boshqa ommaviy huquqiy munosabatlardan yuzaga keladigan, qonun bilan o'zining vakolatiga kiritilgan boshqa ishlarni ham hal qiladi. Arizachi ushbu moddada ko'rsatilgan ariza (shikoyat) bilan bir qatorda ushbu talablarga sababiy bog'lanishda bo'lgan zararlarning o'rnini qoplash to'g'risidagi talabni ham taqdim etishga haqli ekanligi ham qonunchilik bilan belgilab qo'yilgan. Shuni yodda tutish kerakki, ko'rsatilgan talablardan alohida tarzda bildirilgan zararlarning o'rnini qoplash to'g'risidagi talab taalluqliligiga ko'ra fuqarolik ishlari bo'yicha sudda yoki iqtisodiy sudda ko'rib chiqilishi lozim sanaladi. Bunday talablar ma'muriy sudlar tomonidan ko'rib chiqilmaydi.

Xulosa qilib aytish mumkinki, amaldagi qonunchiligimizning belgilashi bilan, Ma'muriy sud ishlarini yuritish to'g'risidagi kodeksning 27-moddasida ifodalangan 8 ta toifadagi ishlarning qariyb yettitasida mansabdor shaxslarning harakatlari (harakatsizligi) bilan bog'liq holatlar sudda ko'rib chiqilishi mumkin bo'lgan asosni keltirib chiqara oladi. Bundan faqatgina "Idoraviy normativ-huquqiy hujjatlarini haqiqiy emas deb topish" to'g'risidagi ishlarda nizo asosi va predemeti bevosita qaror bilan bog'liq bo'lishi kerak sanaladi.

Iqtiboslar/Сноски/References

1. Nematov, N. (2020). WOULD THE NEW ADMINISTRATIVE COURT SYSTEM BE MILESTONE TO CHANGE POST-SOVIET ADMINISTRATIVE LAW IN UZBEKISTAN?. *Review of law sciences*, (4), 16-20. doi: 10.24412/2181-1148-2020-4-16-20
2. Дилмурод Артиков (2020). Проблемы рассмотрения дел об оспаривании ведомственных нормативных правовых актов судом. *Общество и инновации*, 1 (1/S), 304-312. doi: 10.47689/2181-1415-vol1-iss1/s-pp304-312
3. Marquardt, Ronald, and Edward M. Wheat. "THE DEVELOPING CONCEPT OF AN ADMINISTRATIVE COURT." *Administrative Law Review*, vol. 33, no. 3, 1981, pp. 301-22. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/40709174>. Accessed 16 Oct. 2023.
4. Ichihashi, Katsuya, and Y. Matsuura. "Law and Legal Assistance in Uzbekistan." *The Role of Law in Development Past, Present and Future, Nagoya: Nagoya University CALE Books 2* (2005): 41-9.
5. "Sudlar to'g'risida" gi qonun <https://lex.uz/docs/-5534923>
6. OECD (2016), Independence of Competition Authorities - from Designs to Practice, [https://one.oecd.org/document/DAF/COMP/GF\(2016\)5/en/pdf](https://one.oecd.org/document/DAF/COMP/GF(2016)5/en/pdf). Accessed 16 Oct. 2023
7. OECD (2022), An introduction to competition law and policy in Uzbekistan, <https://www.oecd.org/daf/competition/an-introduction-to-competition-law-and-policy-in-uzbekistan.pdf>. Accessed 16 Oct. 2023
8. <https://public.sud.uz/report/choose-administrative>
9. Ma'muriy sud ishlarini yuritish to'g'risidagi kodeks. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 26.01.2018-y., 02/18/MPK/0627-son// Onlayn havola: <https://lex.uz/docs/-3527353#-3528682>

10. Davlat sirini yoki qonun bilan qo'riqlanadigan boshqa sirni saqlash zarur bo'lgan taqdirda, ishni yopiq sud majlisida eshitishga yo'l qo'yiladi. Ishni yopiq majlisda videokonferensaloqa rejimida eshitishga yo'l qo'yilmaydi, bunday majlisning audio- va videoyozuvi esa amalga oshirilmaydi.

11. Bedner, A., & Wiratraman, H. (2019). The Administrative Courts: The Quest for Consistency. In M. Crouch (Ed.), *The Politics of Court Reform: Judicial Change and Legal Culture in Indonesia* (pp. 133-148). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/9781108636131.006

12. Hoffman, István, and István Balázs. "Administrative Law in the Time of a Permanently Transforming Regulatory Environment= Prawo administracyjne w czasach stale zmieniającego się środowiska regulacyjnego." *Studia Iuridica Lublinensia* 31.1 (2022): 43-62.

13. O'zbekiston Respublikasi "Ma'muriy sud ishlarini yuritish to'g'risida"gi kodeks <https://lex.uz/docs/-3527353>.

14. "Sudlar to'g'risida"gi qonun <https://lex.uz/docs/-5534923>

15. O'zbekiston Respublikasi Ma'muriy sud ishlarini yuritish to'g'risida kodeks <https://lex.uz/docs/-3527353>.

16. "Idoraviy normativ-huquqiy hujjatlarni tayyorlash va qabul qilish qoidalarini tasdiqlash to'g'risida" 2565-sonli Adliya Vazirining buyrug'i <https://lex.uz/docs/-2349913?ONDATE=28.06.2022%2000>.

17. <https://public.sud.uz/report/choose-administrative>

18. Saylov kodeksi <https://lex.uz/docs/-4386848>.

19. O'zbekiston Respublikasi adliya vazirining buyrug'i, 31.12.2013 yilda ro'yxatdan o'tgan, Fuqarolik holati dalolatnomalarini yozish organlarida ish yuritish tartibi to'g'risidagi yo'riqnomani tasdiqlash haqida ro'yxat raqami 2547. <https://lex.uz/docs/-2308332>.

19. O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 26.12.1996 yildagi 343-I-son Notariat to'g'risida. <https://lex.uz/ru/docs/-54458>.

21. "Ko'chmas mulk obyektlariga bo'lgan huquqlarni davlat ro'yxatidan o'tkazish tartibini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori <https://lex.uz/docs/-4135063>.